

внутрішньої секреції, які беруть активну участь у регуляції всіх процесів в організмі і нормалізують обмінні процеси.

Вправи, виконувані за спеціальною методикою, впливають на всі відділи нервової системи – центральну, периферійну, вегетативну.

Удосконалення нервової системи позначається і на можливостях адаптації до складних умов та стресів, на покращенні функціонального стану всіх органів та систем під час виконання фізичних навантажень.

Велике значення мають позитивні емоції, що викликаються у процесі занять, підвищують активність людини, надаючи їй енергії, сили.

Проведені спостереження за студентами протягом навчального року за допомогою таких тестів: проба Руфье – Діксона показник працездатності та відновлення; згинання розгинання рук в упорі лежачи – сила; нахили тулуба вперед – гнучкість.

За цей період у студентів відбулися такі зміни: працездатність зросла на 15%; сила – на 17%; гнучкість – на 10%; значно покращилася координація рухів, тобто здійснюється накопичення навичок рухової діяльності, що слугує якісною зміною вмінь студентів.

Аналіз отриманих даних дає змогу стверджувати, що ця система тренувань на сьогодні справді є не тільки найбільш досконалою, але й цікавою для студентів. Впровадження цієї методики в повсякденний навчальний і навчально-тренувальний процес допоможе успішно розв'язати проблему стосовно показників стану здоров'я та розвитку фізичних можливостей організму.

Література:

1. Ковальчук Н. Фізична активність жінок як засіб інволюційних процесів Фізична культура, спорт та здоров'я нації // Зб. Наук. пр./ Київ-Вінниця: ДОВ "Вінниця", 2001. – С.20-22.
2. Пирогова Е.Л., Стралко П.П., Иващенко Л.Я. Влияние физических упражнений на работоспособность и здоровье человека. – К.: Здоров'я, 1986.
3. Пасічна Т.В., Щербакова Н.А. Методичні вказівки до розділу „Фітнес.” -НТУУ „КШ”, 1998.
4. Йорданская Ф.А. Физическая культура и споры в жизни российских женщин // Теория и практика физической культуры. – №9. – 1998.—С. 45-48.
5. Котельникова В.И. Исследование частоты пульса во время выполнения общеразвивающих гимнастических упражнений у женщин // Теория и практика физической культуры. – №3. – 1971. – С.35-39.
6. Панков В.А. Физическая культура и спорт в здоровом образе жизни женщин // Теория и практика физической культуры. – №6. – 2000. – С.20.
7. Антипова Ю.С., Тунік Л.Д. Фітнес як ефективний засіб оздоровлення студентів // Фізична культура, спорт та здоров'я нації // Зб. Наук. пр./ Київ-Вінниця: ДОВ "Вінниця", 2001. – С.6-9.

УДК 378.112.+378.14

Пальшкова І.О.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ПЕДАГОГІЦІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розглянута проблема культурологічного підходу формуванню особи майбутнього вчителя початкової школи.

Аннотация. В статье рассмотрена проблема культурологического подхода формированию личности будущего учителя начальной школы.

Annotation. In article the problem kulturologis the approach to formation of the person of the future teacher of an elementary school is considered.

Постановка проблеми. В епоху глобальних змін складність і неоднозначність процесів, що відбуваються у суспільстві, їх різноманітна спрямованість з особливою гостротою ставлять перед кожною людиною проблему вибору і самовизначення в особистих цінностях, культурі, місця в суспільному житті і професії. За цих умов освіта стає одним з найважливіших чинників прогресу, і вчитель, як носій загальнолюдських і суспільних

цінностей, як творець особистості і транслятор надбань культури минулого в майбутнє через освіту підростаючого покоління, привертає особливу увагу суспільства, науковців і практиків. У Національній доктрині розвитку освіти в Україні підкреслюється, що головною запорукою успішного виконання місії освіти стає якість підготовки вчителя, його здібність до саморозвитку і самореалізації у професійній діяльності, до продуктивної творчої діяльності в контексті надбань вітчизняної і світової культури.

Мета статі. Розкрити вплив культурологічного підходу до формування особистості майбутнього вчителя початкової ланки в педагогіці вищої школи

Отримані результати. Проблема генези і динаміки культури залишається однією з найскладніших, що не мають однозначного розв'язання в науці. Первинне значення слова *культура* – облагороджування природи, обробіток землі (від лат. „cultura”-обробка; „agricultura”-хліборобство; грецьк. „agricultura”-рільництво).

Існує й інше тлумачення слова *культура* – це „внутрішнє таїнство і потаємність культу, закріпленого в архетипах „колективного несвідомого” (К.Юнг) і такого, що передається від покоління до покоління”. Йдеться про культурну спадщину родових „переживань” в образах міфів, звичаїв, а також в генетично закріплених індивідом особливостях, які перевищують середні можливості людини – геніальний розум, художній смак, музичний слух, природна доброта та сила тощо. Однак досягнення і передавання новим поколінням досягнень культури є завданням суспільства, освіти, виховання.

У сучасних філософських і культурологічних дослідженнях одержала розвиток символічна версія культурогенезу. Культура символічна, і її розвиток пов'язаний з виробництвом символів (М.Бахтін, М.Бердяєв, А.Лосєв, Ю.Лотман, В.Соловйов, П.Флоренський та ін.).

Культура символічна за своєю природою, стверджує М.Бердяєв. У культурі символічно, а не реалістично виражено духовне життя. Найелементарнішою складовою культури є артефакт – медіатор з подвійною матеріально-ідеальною сутністю, який поєднує розум і світ, створює єдність ідеї та предмета, речі, інструменту і смислу.

Роль медіаторів у духовному розвитку індивіда і соціуму розглядається в теоретичних дослідженнях з психології розвитку (Б.Ельконін, В.Зінченко). До числа головних медіаторів належать знак, слово (Л.Виготський), символ, міф (А.Лосєв, Ю.Лотман), смисл (Г.Шпет), лик і Духолюдина (В.Зінченко).

Суттєвою особливістю медіаторів є їх подвійна природа. Вони поєднують у собі реальні матеріальні властивості та властивості ідеальні, річ та ідею (П.Флоренський). Медіатори характеризуються енергією, якою їх заряджають творці, користувачі та шанувальники. Медіатори виступають як „акумулятори живої енергії”, як „резонатори, на частоту яких налаштовуються живі істоти”. Останні не тільки засвоюють ці частоти, але й генерують нові, підзаряджають своєю енергією медіатор” [2].

Медіатори є продуктами історії людської культури і характеризуються не лише творчою, але й руйнівною силою, яка викликає нищення культури і духовний крах соціуму. Це міфи і символи, перетворені у фетиш. Глибинна причина цього, на думку В.Зінченка, – це ліквідація свободи повождення з медіаторами. Без свободи обходження з медіаторами людина легко може перетворитися в „людинознаряддя”. Стаючи абсолютним зразком, медіатор втрачає ідеальну смислову складову, стає річчю, павутинням, потрапляючи до якої людина перестає бути особистістю. Механізми духовного (культурного) розвитку описуються в категоріях „свідомість”, „вільний вчинок”, „відповідальна діяльність” [2, 276]. Динаміка культури включає аналіз зумовленості змін у культурі, спрямованість, силу вияву, чинники, що визначають зміни в культурі, а також умови та механізми реалізації цих змін.

Нині у світовій науковій думці набуто значний обсяг ідей, уявлень, концепцій, що розглядають динаміку культури з різних пізнавально-гносеологічних позицій: це еволюційна теорія, теорія культурних динамічних полів, інформаційно-кібернетична, структуралістична теорія, теорія „стрибків”, теорія „вибуху”, діалектична концепція розвитку, структурно-функціональний підхід, синергетичний, семіотичний тощо.

Широкий аналітичний діапазон у вивченні динаміки культури дозволяє вести мову про різноманітність позицій у розумінні характеру її процесів. Аналітики визнають значущість у динамічних змінах культури поступально-лінійних векторів розвитку, хоча цей вид динаміки є

не єдиним і часто провідним за значущістю. Він доповнюється фазовими, циклічними змінами, які можуть перерости у хвилеподібний розвиток, у розвиток по колу.

Сьогодні багато дослідників вказують на необхідність переходу до нової, гуманістичної освітньої парадигми як засобу забезпечення широких можливостей творчої праці, затвердження самоцінності особистості і здоров'я людини, її індивідуальності, самоактуалізації і саморозвитку. Але становленню такої парадигми, на думку А. Вербицького, заважає низка протиріч між культурою, що розвивається, і домінуючим в освіті способом передачі соціального досвіду від одного покоління до іншого [1]. Зокрема, це протиріччя між: орієнтацією учнів на минулі взірці культури, опредмечені в навчальній інформації, і необхідністю їх орієнтації як суб'єктів навчання на майбутній зміст життя і діяльності; цілісністю культури і її оволодінням суб'єктом через безліч предметних галузей знання – навчальних дисциплін; способом існування культури як процесу і її представленість в навчанні у вигляді статичних знакових систем; різноманіттям форм культури, життя і діяльності людини і уніфікованими формами організації освітнього процесу; суспільною формою існування культури і індивідуальною формою її привласнення людиною; потребою безперервного розвитку людини у динамічно змінному світі і „скінченністю”, дискретністю освіти в її класичному варіанті.

На думку багатьох науковців означені протиріччя можуть бути розв'язані за рахунок звернення до інтеграційно-культурологічної парадигми освіти, що спирається на гуманітарні, культурологічні, етичні основи в їх предметному, інтеграційному вираженні у вигляді загальної культури особистості. Йдеться про заміну парадигми раціонального знання парадигмою культуровідповідної і культуротворчої освіти; про зміну пріоритетів, коли в центрі уваги постає особистість учня та його педагога, їх культура діяльності, поведінки, мислення, співпраці, а знання і уміння, якими вони володіють, із самоцілі перетворюються в засіб самореалізації особистості, її всебічного розвитку [5; 6]. Іншими словами, мається на увазі перехід від абсолютизації цінності раціональних наукових знань („знанняцентризм”) до усвідомлення, освоєння і реалізації їх в освітній практиці гуманітарних і культурних цінностей („культуроцентризм”), створених людиною заради себе та інших.

Означені зміни відображають результати усвідомлення і осмислення науковцями основних психологічних принципів розвитку людини, які мають бути врахованими при побудові й модернізації системи освіти. До них належать: творчий характер розвитку; провідна роль соціокультурного контексту розвитку; спільна діяльність і спілкування; наявність провідної діяльності і закони її зміни; визначення зони найближчого розвитку; єдність афекту і інтелекту (принцип активного діяча); роль знаково-символічних структур, що опосередковують свідомість; інтеріоризація і екстеріоризація, нерівномірність розвитку [3].

С.І. Гессен на початку минулого століття переконливо доводив, що про освіту в справжньому сенсі можна говорити там, де є культура. На його думку, освіта є не що інше, як культура індивіда. І, якщо по відношенню до народу культура є сукупністю невичерпних цілей-завдань його буття, то по відношенню до індивіда освіта є невичерпним завданням опанування культурним способом життя [3].

За визнанням багатьох авторів, культурно-гуманістичні функції освіти передбачають: розвиток духовних сил, здібностей і умінь, що дозволяють людині переборювати життєві перешкоди; формування характеру і моральної відповідальності в ситуаціях адаптації до соціальної і природної сфер; забезпечення можливостей для особового і професійного зростання і для здійснення самореалізації; оволодіння засобами, необхідними для досягнення інтелектуально-етичної свободи, особистої автономії і щастя; створення умов для саморозвитку творчої індивідуальності і розкриття духовних потенцій особистості [5; 7 та інші].

Одним з найбільш значущих висновків, що витікають з осмислення культурно-гуманістичних функцій освіти, є визнання їх загальної спрямованості на гармонійний розвиток особистості на основі принципів культуровідповідності, антропологізму, гуманізму, які дозволяють подолати відрив особистості від традицій культури, культурних надбань людства (В.Біблер, Є.Бондаревська, А.Вербицький, В.Зінченко, В.Сластьонін та інші).

Сучасна психологія і педагогіка виходять з тези, згідно з якою природне входження дитини в соціальне життя здійснюється через культуру. Тому основним простором діяльності педагога, вихователя стає створення культурного середовища для розвитку особистості

дитини і надання їй допомоги в знаходженні свого місця в культурі, тобто виборі цінностей, середовища життєдіяльності і способів культурної самореалізації. Закономірно, що вирішення цього завдання вимагає відповідної підготовки педагога, здатного ввести дитину в культуру, навчити її бачити, відчувати, думати, адаптуватися до життя і здійснювати акти творчої самореалізації і життєвого самовизначення в рамках існуючої культури.

Оскільки культура нового часу формувалася як культура раціоналістична, кожна з галузей культури виступає раціонально організованою системою зі своїми вихідними принципами і правилами переходу від одного стану до іншого, від одного знання до іншого. Логіка послідовності операцій в науковому мисленні або в будь-якій іншій діяльності стає визначальною при їх плануванні та організації. Пошук вихідних підстав, які задовольняли б вимогам логіки і розуму, стає найважливішим завданням науки і філософії. Розподіл змісту знання в науці на вихідне, фундаментальне і похідне знання стає основою ієрархії знання і поділу його на „порції”, які підносяться учневі в певній послідовності. Так народжуються „ступені освіти” як особлива організація освітнього простору нового часу.

В освіті представленість змісту галузевої культури акумульовано в навчальних предметах. Тому сьогодні головний структурний елемент в освіті – навчальний предмет. Але для того, щоб він був відтворений, необхідні певні дії: того, хто володіє змістом навчального предмету і готовий його передати іншому (вчитель), і того, хто має бажання, намір оволодіти цим змістом (учень). Комунікація вчителя і учнів, яка виникає в спеціально організованому просторі освіти, об’єктивує процес передачі культурного змісту. Суттєво, що організація процесу передачі змісту, – навчання, відбувається способами, адекватними природі і характеру суспільних відносин, народжуваних і підтримуючих існування „галузевої” культури.

Дослідники підкреслюють, що культура нового часу – це культура монологічна, культура одного голосу – розуму. Звідси домінуюча роль вчителя в педагогічній дії, бо він представник розуму і знає відповіді на всі питання. Вчитель є джерелом істини для учня, він перевіряє, наскільки цей учень спіткав істину і вміє відтворити її. Нарешті, культура нового часу – це культура утилітаристська. Ідея користі, корисності, застосовності чого-небудь до справи стала культурною домінуючою і визначає логіку осмислення будь-якого культурного змісту. Звідси орієнтація системи освіти на підготовку випускника для вузу, виробництва, життя, що завершує атестацію людини на соціальну зрілість.

Основні принципи системи освіти культури нового часу – це сцієнтизм (орієнтація на науку), диференціація знання у змісті освіти, ступінчастість підготовки, монологізм і авторитарність, утилітарність (освіта для...). Щоб успішно діяти в освітньому просторі організованому за такими принципами, його суб’єкти мають бути спеціально підготовленими: вчитель – навчанню інших, учні – сприйманню і опрацюванню того, що надає вчитель.

Зазначені принципи побудови каналу освіти в культурі нового часу відповідали принципам організації самої культури. Тому система добре справлялася зі своїми завданнями – навчати і виховувати готового до функціонування в раціонально організованому суспільстві індивіда.

Об’єм знання в культурі не тільки значно перевищив реальні можливості передачі його через канал освіти, але й продовжує неухильно зростати швидкими темпами. Подвоєння кожних 7-10 років наукової інформації, швидке оновлення технологій у виробництві привели до того, що зміни у змісті освіти у середній і вищій школі реально перестали встигати за темпами зростання змісту нового знання, що постійно створюється наукою і практикою.

Масовість освіти, демократизація середньої і вищої освіти як найкращі здобутки суспільних відносин культури нового часу прийшли в протиріччя з принципом розподілу учнів за рівнем засвоєння знання. Освіта, навчальні заклади змушені або знижувати критерії оцінювання знань, орієнтуючись на невстигаючих учнів, або розділяти школи на „елітарні” і „масові”, що порушує принципи демократизації освіти.

Нарешті, система освіти, що склалася в культурі нового часу, націлена на навчання, а не виховання, на „освіченість розуму”, а не „освіченість душі”. Виховання може бути присутнім, але структура освітнього простору не передбачає його в якості головної мети, основного способу передачі змісту культури.

Отже в сучасній культурі формується новий тип раціональності, принципи якого тільки починають з’ясувати філософи ХХ століття. Але вже сьогодні зрозуміло, що на відміну від

культури класичної раціональності, що веде думку до змісту знання через лаву жорстко зв'язаних між собою понять, етапів, в сучасній культурі думка рухається по „випадкових” траєкторіях. Домінуючим способом мислення стає асоціативність. Уміння схопити, зрозуміти нове, таке, що з'явилося тут і зараз, уміння вписати це нове в свою діяльність, відмовившись від існуючого стереотипу, складає особливість типу мислення сучасної культури [6].

Здатність не лише бачити типове в явищах і подіях, але й помічати і розуміти особливе та індивідуальне, не відкидаючи його в ході роздуму і пізнання, також входить до стилю нового мислення. Логіка руху думки визначається не віднесенням до якогось початкового і фундаментального визначення або поняття, а віднесенням до інтересу і цінності, з яких виходить суб'єкт і які він стверджує своєю діяльністю у її продуктах. Послідовність і однозначність такого „учасного мислення” виявляється, як зазначав М.М.Бахтін, „підписом” особистості, що діє, її відповідальністю за свою постійність, що входить до самої тканини культуру як аксіологічного мислення [5].

Отже сучасна культура – це культура діалогу, а не монологу. В.С.Біблер відзначає, що культура за своєю природою взагалі діалогічна, а сучасна культура це виявляє найяскравіше, несе в собі енергію і силу діалогу, завдяки яким актуалізуються будь-які сенси культури, виявляє і формує себе особистість[4].

Орієнтація педагогічної дії на формування „людини культури” передбачає введення і використання в структурі освітнього простору, принаймні, двох нових елементів. Перший елемент складають сучасні технічні засоби навчання, перш за все, комп'ютер зі всіма його пристроями, який замінює учителя в ролі транслятора предметного знання. Нові технології навчання, засновані на застосуванні комп'ютера, використанні інформації на лазерних дисках, інформації в мережах дозволяють у багато разів прискорити і збагатити процес оволодіння учбовою інформацією. При цьому інформація, що розшукується завдяки комп'ютеру, не залишає реципієнта пасивним, а залучає його до її обробки, компонування, систематизації, класифікації, узагальнення тощо.

Внаслідок такої роботи в свідомості учня виникають питання, обговорення яких повинен організувати вчитель, а за потреби і декілька вчителів, фахівців з різних галузей знання. В такому випадку навчання не обмежується одним предметним змістом, а перетворюється на діалог учня і вчителя. Таким чином зникає асиметрія педагогічної комунікації, оскільки в діалозі всі учасники рівноправні. Крім того, усувається її монопредметність.

За цих умов принципово змінюється функція діяльності вчителя, що викладає окремі предмети. Він повинен працювати з тим предметом, тією дисципліною, якою він володіє, а з учнями безпосередньо, розробляючи навчальні програми на основі використання комп'ютера, підбираючи відповідні матеріали для мультимедіа.

Технологія використання мультимедіа в навчанні перетворює монолог уроку старої системи освіти на урок-полілог, в якому поєднанням різних сенсів і значень відтворюється мозаїчність сучасної культури. Отже використання сучасних інформаційних засобів в навчальному процесі приводить структуру і зміст освітнього процесу у відповідність зі структурою сучасної культури і ставить кожного учасника педагогічної дії в нову стосовно взаємодії з культурним середовищем.

Учитель-тьютор як важливий елемент нової структури освітнього процесу працює не зі знаннями-інформацією, а з культурною ситуацією, за якою в учня народжуються знання-думки.

За визначенням філософів, культурологів, знання-інформація відбивають сталі уявлення „в” і „про” культуру, які потрібно засвоїти. Це певний об'єм навичок і стандартів поведінки, набір наукових знань і методів пізнання, знання мов природних (рідної, іноземної) і штучних – мови мистецтва, мови поведінки, мови релігії тощо. Знання-думки відображають живий стан роздумів індивіда, сенси і розуміння, які народжуються в свідомості індивіда в результаті його власних зусиль і завдяки власним спостереженням. Знання-думки завжди є результатом індивідуального продуктивного акту пізнання, який на рівні свідомості даної індивідуальності, є актом творчим. Знання-думки – це те, що людина створила сама. Для учня – це відкриття себе і свого місця в житті, відкриття і побудова для себе власного культурного світу, який найчастіше збігається зі світом, що існує, але від цього не перестає бути його власним здобутком.

Отже, функція вчителя-тьютора полягає в тому, що організувати діалог, залучаючи учнів до ситуації роздуму. Очевидно, що таких вчителів необхідно спеціально готувати у вищих навчальних закладах педагогічного профілю. Основою професійно-педагогічної підготовки вчителя-тьютора має бути не логіка предмета, психологія і методика навчання, а логіка культури як відображення філософії людини разом з її гуманітарною основою.

Узагальнюючи думки науковців на сутність і призначення освіти, можна дійти висновку, що сучасна педагогіка принципово міняє свої методологічні підстави, і ними стають філософія культури і філософія людини. Сучасна людина живе в світі культури, тому її знання має бути організоване як знання культури, і вчитель повинен уміти це робити. Культура повинна стати плоттю самої освіти, визначивши його структуру, логіку дії вчителя і його учнів, стратегію і тактику організації всього освітнього процесу.

Організація педагогічної діяльності на основі знання логіки культури і побудова структури освітнього процесу відповідно до логіки культури вимагає розбудови навчально-виховного процесу як „соціуму культури”, спрямовуючи його на формування людини культури. Все це вимагає від учителя іншої системи здібностей, загальної і професійної культури. Зміна культурних цінностей освіти торкається змісту культури самого педагога. Як соціокультурна цінність вона потребує принципової переорієнтації педагогічної освіти, що передбачає: націленість змісту, форм і методів підготовки вчителя на принципи культуровідповідності, природовідповідності, продуктивності, мультикультурності та індивідуалізації; відмову від підготовки майбутнього вчителя до ролі викладача предмета та орієнтацію її на розвиток індивідуальної і професійної культури педагога у широкому сенсі.

На завершення нагадаємо, що за світовими стандартами якість освіти визначають за її спроможністю забезпечувати культурну ідентифікацію особистості. За визначенням П.С.Гуревича, культурна ідентичність – „це самовідчуття людини всередині конкретної культури” [7, 232], уявлення кожного про себе як індивідуальності, переживання себе як частки певної культурної системи, знаходження сенсу у власному культурному самовизначенні. Сприяти культурній ідентичності особистості – одне з головних завдань сучасної освіти.

Література:

1. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности. – М.: Наука, 1980. – 337 с.
2. Зинченко В.П. Предисловие к книге Ф. Е. Василюка „Психология переживания”. М., 1984. – С. 5-14
3. Гессен СИ. Основы педагогики: Введение в прикладную философию / Отв. ред. и сост. П.В.Алексеев. – М.: Школа-пресс, 1995. – 448с.
4. Библер В.С. От наукоучения – к логике культуры: Два философских введения в двадцать первый век. – М.: Политиздат, 1990. – 413с.
5. Боева Л.П. Человек, культура и образование в кризисном социуме // Философия образования. – М., 1996. – С. 76-90.
6. Булкин А.П. Культуросообразность образования. Педагогический опыт России ХУШ – ХХ вв.: Автореф. дис. ...д-ра пед.наук: 13.00.01 -М., 2003. – 49с.
7. Гуревич П.С. Философия культуры. – М: АО „Аспект-Пресс”, 1994.-315 с.

УДК 378.147

Пашенко Л.І.

ФОРМУВАННЯ ЗНАТЬ ТА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті розглянуто формування знань та розвиток професійно значущих умінь і навичок студентів у процесі вивчення образотворчого мистецтва.

Аннотация. В статье рассмотрены формирование знаний и развитие профессионально значащих умений и навыков студентов в процессе изучения изобразительного искусства.

Annotation. The article deals with formation of the students' Knowledge and the development of the important abilities and skills during studying fine art.